

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΝΕΟΛΑΙΑΣ

Μυθολογικό Λεξικό
ΟΔΥΣΣΕΙΑ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΚΥΠΡΟΥ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Συγγραφή	Δρ Καλλιόπη Χριστοφόρου Πούγιουρου , ΕΜΕ Φιλολογικών Μαθημάτων Σύνδεσμος Επιθεωρήτρια για το μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών Εμμανουέλα Τζαγάκη , Φιλόλογος Ευχαριστούμε τη Δρα Ευτυχία Πολυκάρπου Ηρακλέους , Φιλόλογο, για την κριτική ανάγνωση του κειμένου.
Επιλογή εικόνων και σχεδίων	Εμμανουέλα Τζαγάκη , Φιλόλογος Δρ Ευτυχία Πολυκάρπου Ηρακλέους , Φιλόλογος Αντρη Χατζηθεοδοσίου , Λειτουργός Υπηρεσίας Ανάπτυξης Προγραμμάτων
Επιστημονική εποπτεία	Δρ Γιώργος Α. Ξενής , Καθηγητής Αρχαίας Ελληνικής Φιλολογίας, Παν/μιο Κύπρου, Επιστημονικός Συνεργάτης του μαθήματος των Αρχαίων Ελληνικών
Σχεδιασμός, Ηλεκτρονική σελίδωση	Αντρη Χατζηθεοδοσίου , Λειτουργός Υπηρεσίας Ανάπτυξης Προγραμμάτων
Συντονισμός, Επιμέλεια, Εποπτεία	Δρ Καλλιόπη Χριστοφόρου Πούγιουρου , ΕΜΕ Φιλολογικών Μαθημάτων Σύνδεσμος Επιθεωρήτρια για το μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών
Υπεύθυνοι του μαθήματος των Αρχαίων Ελληνικών	Δρ Καλλιόπη Χριστοφόρου Πούγιουρου , ΕΜΕ Φιλολογικών Μαθημάτων Δρ Σιμάκης Συμεού , ΕΜΕ Φιλολογικών Μαθημάτων Μάρω Μελανίδου , ΕΜΕ Φιλολογικών Μαθημάτων
Γενικός Συντονισμός	Δρ Πέτρος Γεωργιάδης , Συντονιστής Υπηρεσίας Ανάπτυξης Προγραμμάτων

Ηλεκτρονική έκδοση 2024

ISBN: 978-9963-54-387-8

© Υπουργείο Παιδείας, Αθλητισμού και Νεολαίας
Παιδαγωγικό Ινστιτούτο
Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων
2024

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Με ιδιαίτερη χαρά προλογίζω την έκδοση του *Μυθολογικού λεξικού Οδύσσεια*, το οποίο έρχεται να καλύψει ένα κενό που υπήρχε μέχρι τώρα στα σχολικά εγχειρίδια της αρχαίας ελληνικής γραμματείας. Το *Μυθολογικό λεξικό της Οδύσσειας* αποτελεί μία πρωτότυπη εργασία, η οποία παρέχει όλες τις απαραίτητες βιογραφικές πληροφορίες για τους χαρακτήρες του έπους. Οι πληροφορίες αυτές υποβοηθούν τους/τις εκπαιδευτικούς και τους/τις μαθητές/-τριες στην επεξεργασία του κειμένου και στην κατανόηση των νοημάτων ενός από τα μεγαλύτερα ηρωικά έπη της αρχαίας ελληνικής γραμματείας.

Η επιλογή των λημμάτων έγινε με τρόπο που να ανταποκρίνεται πλήρως στους στόχους των επικαιροποιημένων Αναλυτικών Προγραμμάτων και στην προσπάθεια που γίνεται για ανανέωση του περιεχομένου και της μεθόδου διδασκαλίας των Αρχαίων Ελληνικών. Η συγγραφή ενός νέου λεξικού παρέχει τη δυνατότητα για καλλιέργεια της αυτονομίας του μαθητή, καθώς και ενίσχυσης δεξιοτήτων έρευνας και αξιοποίησης δευτερευουσών πηγών.

Επιθυμώ να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στον Δρα Γεώργιο Α. Ξενή, Καθηγητή Αρχαίας Ελληνικής Φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο Κύπρου, για την επιστημονική εποπτεία του λεξικού, στην Δρα Καλλιόπη Χριστοφόρου Πούγιουρου, Επιθεωρήτρια Φιλολογικών Μαθημάτων, για τη συγγραφή, την εποπτεία, και τον συντονισμό του έργου αυτού, στην κ. Εμμανουέλα Τζαγάκη, φιλόλογο, για τη συγγραφή του λεξικού, καθώς και στη Δρα Ευτυχία Πολυκάρπου Ηρακλέους, φιλόλογο, για την κριτική ανάγνωση του κειμένου. Τέλος, ευχαριστώ θερμά την Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων που είχε την ευθύνη για την έκδοση του εγχειριδίου αυτού.

Δρ Νικόλας Γιασουμή

Διευθυντής Μέσης Γενικής Εκπαίδευσης

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το *Μυθολογικό λεξικό της Οδύσσειας* περιλαμβάνει τις απαραίτητες πληροφορίες για όλα σχεδόν τα πρόσωπα (θεούς και ανθρώπους) που αναφέρονται στα προς διδασκαλία αποσπάσματα του έπους αυτού. Συντάχθηκε με την προσδοκία να αξιοποιηθεί από εκπαιδευτικούς και μαθητές/-τριες ως βιβλίο αναφοράς, αφού αποτελεί κοινή διαπίστωση η ανάγκη ενίσχυσης των μαθητών/-τριών μας σε βασικές γνώσεις μυθολογίας.

Οι μαθητές/-τριες, ανατρέχοντας στο *Μυθολογικό λεξικό*, θα μπορούν με εύκολο και εύληπτο τρόπο να ενημερωθούν για τα βασικά στοιχεία της ταυτότητας και του βίου των ηρώων καθώς και για τη θέση ή τη δράση τους στο έπος.

Η κατάταξη είναι αλφαβητική. Όλα τα λήμματα ξεκινούν με την ταυτότητα του προσώπου και ακολούθως παρουσιάζονται με συντομία τα βασικά στοιχεία για τη ζωή και τη δράση του. Επισημαίνονται όσα στοιχεία συνδέονται με το συγκεκριμένο έπος και δηλώνεται εντός παρενθέσεως η ραψωδία στην οποία γίνεται η σχετική αναφορά. Σε ορισμένες περιπτώσεις γίνεται αναφορά και στην *Ιλιάδα*.

Τα λήμματα, λόγω της ηλικιακής ομάδας στην οποία απευθύνονται, είναι σύντομα, γραμμένα σε απλή γλώσσα και πλαισιώνονται από εικόνες ή σχέδια, τα οποία επεκτείνουν την αρχαιογνωστική και αισθητική εμπειρία των παιδιών.

Αγαπητοί μαθητές και αγαπητές μαθήτριες,

Το *Μυθολογικό λεξικό της Οδύσσειας* είναι ένα νέο βιβλίο, το οποίο γράφτηκε για να σας βοηθήσει να γνωρίσετε καλύτερα τα πρόσωπα της μυθολογίας (θεούς και ανθρώπους) που θα συναντήσετε στην *Οδύσσεια*. Έτσι, ελπίζουμε ότι θα μπορέσετε να παρακολουθήσετε πιο εύκολα την πλοκή του έργου.

Τα ονόματα των θεών και ηρώων μπήκαν με αλφαβητική σειρά. Στην αρχή δίνονται πάντα τα στοιχεία ταυτότητας των προσώπων: γονείς, αδέρφια, σύζυγος, τίτλος που κατέχουν. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται κάποια βασικά γεγονότα της ζωής τους και, κυρίως, όσα θα διαβάσετε στα αποσπάσματα της *Οδύσσειας*. Σε όσες περιπτώσεις συμβαίνει αυτό, δηλώνουμε σε παρένθεση τη σχετική ραψωδία, ώστε να μπορείτε να το εντοπίσετε εύκολα. Επειδή κάποια από τα πρόσωπα του λεξικού είναι κοινά και στην *Ιλιάδα*, το έπος του Ομήρου που θα διδαχθείτε στη Β΄ Γυμνασίου, σε κάποιες περιπτώσεις αναφέρουμε στην παράθεση και αυτό το έπος.

Μπορείτε να ανατρέχετε στο *Μυθολογικό λεξικό της Οδύσσειας*, όποτε συναντάτε στο κείμενό σας κάποιο πρόσωπο που δεν γνωρίζετε. Μπορείτε, βέβαια, να το διαβάσετε και με όποια σειρά θέλετε, ανάλογα με τα μυθολογικά πρόσωπα που θα κινήσουν το ενδιαφέρον σας!

Ευχόμαστε να το χαρείτε και να το απολαύσετε!

Δρ Καλλιόπη Χριστοφόρου Πούγιουρου
Επιθεωρήτρια Φιλολογικών Μαθημάτων
Υπεύθυνη του μαθήματος των Αρχαίων Ελληνικών

Η Αθηνά γνωστή ως «Αθηνά Mattei»
1ος αιώνας π.Χ.
Μαρμάρινο ρωμαϊκό αντίγραφο
Παρίσι, Μουσείο Λούβρου

Αθηνά: κόρη του Δία και της Μήτιδος, η θεά της σοφίας και προστάτιδα της πόλης των Αθηνών. Θεωρούνταν θεά-παρθένας, όπως και η Άρτεμις. Προς τιμήν της εορτάζονταν τα Παναθήναια, μία από τις μεγαλύτερες θρησκευτικές τελετές στον αρχαίο κόσμο. Η θεά Αθηνά δεν γεννήθηκε κατά τον συνηθισμένο τρόπο. Ο Δίας, λόγω ενός χρησμού, κατάπιε την εγκυμονούσα σύντροφό του Μήτιδα, προκειμένου το παιδί τους να μην του κλέψει τη δύναμη και την εξουσία. Ως αποτέλεσμα αυτού ο Δίας είχε έντονους πονοκεφάλους. Ο Ήφαιστος, στην προσπάθειά του να τον βοηθήσει να απαλλαγεί από τους πόνους, τον χτύπησε με ένα σφυρί. Έτσι γεννήθηκε η θεά Αθηνά μέσα από το κεφάλι του πατέρα της και γι' αυτό τον λόγο θεωρείται θεά της σοφίας.

Ιλιάδα: Στη διάρκεια του Τρωικού Πολέμου η Αθηνά παίρνει το μέρος των Αχαιών, παρεμβαίνοντας πολλές φορές στις μάχες υπέρ τους (π.χ. ραψωδία Ε, όπου βοηθάει τον ήρωα Διομήδη). Παρουσιάζεται ως η θεά της σοφίας, η οποία δίνει συμβουλές και δύναμη στους ήρωες, καθώς αυτή γνωρίζει καλά τον πόλεμο και τις παγίδες του. Η θεά διαδραματίζει αποφασιστικό ρόλο στη ραψωδία Α, όπου συγκρατεί τον Αχιλλέα από την επίθεση εναντίον του Αγαμέμνονα. Οι Τρώες αναγνωρίζουν τη δύναμή της και με προσευχές προσπαθούν να εξασφαλίσουν την εύνοιά της για τον στρατό τους (ραψωδία Ζ).

Οδύσσεια: Η Αθηνά παρεμβαίνει και δρα αποφασιστικά με διάφορα τεχνάσματα προς όφελος του Οδυσσέα. Πείθει τον Δία στο συμβούλιο των θεών να επιτρέψει την επιστροφή του Οδυσσέα στην Ιθάκη (ραψωδία α), σώζει τον Οδυσσέα από τον πνιγμό (ραψωδία ε), ενώ στη συνέχεια προτρέπει τη Ναυσικά στον ύπνο της να πάει στο ποτάμι, ώστε να συναντήσει τον ναυαγό και να τον περιθάψει (ραψωδία ε). Η Αθηνά καλύπτει με ομίχλη τον ήρωα, για να τον κρύψει από τα βλέμματα των Φαιάκων (ραψωδία η), ενώ, όταν εκείνος φτάνει στην Ιθάκη, η θεά, μεταμορφωμένη σε νεαρό βοσκό, τον πληροφορεί για την κατάσταση στο παλάτι του και τον μεταμορφώνει σε ζητιάνο (ραψωδία ν). Δεν λείπει από το πλευρό του Οδυσσέα ακόμα και όταν εκείνος σκοτώνει τους μνηστήρες στο παλάτι του (ραψωδία χ).

Η Αθηνά επίσης βοήθησε και τον γιο του Οδυσσέα, Τηλέμαχο. Παρουσιάστηκε στο παλάτι του Οδυσσέα μεταμφιεσμένη ως γιος του Αγχιάλου (Αθηνά-Μέντης). Εκεί βρήκε τον Τηλέμαχο και τον έπεισε να συγκαλέσει συνέλευση, για να εμποδίσει τους μνηστήρες να συνεχίζουν να κατασπαταλούν την περιουσία του Οδυσσέα (ραψωδία α). Συντρόφευσε μάλιστα τον Τηλέμαχο και στο ταξίδι του στην Πύλο (ραψωδίες β-γ), ενώ τον κάλεσε να γυρίσει πίσω στην Ιθάκη προστατεύοντάς τον συγχρόνως από τις ενέδρες των μνηστήρων (ραψωδία ο).

Ο Αχιλλέας και ο Αϊάντας
παίζουν πεσσούς
6ος αιώνας π.Χ.

Μελανόμορφος αμφορέας του Εξηκία
Ρώμη, Μουσείο Βατικανού

Αϊάντας: γιος του Τελαμώνα, βασιλιά της Σαλαμίνας, ετεροθαλής αδελφός του Τεύκρου (του ιδρυτή της Σαλαμίνας της Κύπρου) και ένας από τους δυνατότερους ήρωες της τρωικής εκστρατείας. Στην Ιλιάδα ξεχωρίζει για την ανδρεία και τη σωματική του διάπλαση. Έσωσε το νεκρό σώμα του Πατρόκλου, όταν οι Τρώες θέλησαν να το τραβήξουν στην πλευρά τους (Ιλιάδα, ραψωδία Ρ). Μετά τον θάνατο του Αχιλλέα τα όπλα του νεκρού ήρωα θα αποδίδονταν στον πιο γενναίο πολεμιστή (κρίση των όπλων). Τελικά όμως δόθηκαν στον Οδυσσέα και όχι στον Αϊάντα, με αποτέλεσμα ο Αϊάντας να τρελαθεί και να αυτοκτονήσει, θεωρώντας ότι του είχαν στερήσει την τιμή του. Στην Οδύσσεια ο Οδυσσέας συναντά τον Αϊάντα στον Κάτω Κόσμο (ραψωδία λ). Εκεί ο Αϊάντας αρνείται να του μιλήσει, εκφράζοντας τη δυσαρέσκειά του για τα δόλια μέσα, με τα οποία ο Οδυσσέας είχε εξασφαλίσει τη νίκη του στην κρίση των όπλων του Αχιλλέα.

Αίγισθος: γιος του Θυέστη και της κόρης του, Πελοπίας. Κατά τη διάρκεια της απουσίας του βασιλιά Αγαμέμνονα στον Τρωικό Πόλεμο, ο Αίγισθος έγινε εραστής της Κλυταιμνήστρας, της γυναίκας του Αγαμέμνονα. Μαζί δολοφόνησαν τον Αγαμέμνονα, όταν εκείνος επέστρεψε στις Μυκίνες μετά τη λήξη του Τρωικού Πολέμου. Με τον τρόπο αυτό ο Αίγισθος έγινε βασιλιάς των Μυκηνών. Εφτά χρόνια αργότερα όμως δολοφονήθηκε από τον Ορέστη, γιο του Αγαμέμνονα και της Κλυταιμνήστρας (Οδύσσεια, ραψωδία α).

Αίολος: γιος του Ιππότη, κυρίαρχος των ανέμων. Ήταν θνητός και ζούσε στο νησί της Αιολίας μαζί με τους έξι γιους και τις έξι κόρες του. Φιλοξένησε τον Οδυσσέα για έναν μήνα. Όταν ο Οδυσσέας συνέχισε το ταξίδι της επιστροφής του στην Ιθάκη, ο Αίολος, θέλοντας να τον βοηθήσει, συγκέντρωσε όλους τους ανέμους σε ένα σακί και το έδεσε. Άφησε ελεύθερο μόνο τον Ζέφυρο, τον άνεμο που θα οδηγούσε τον Οδυσσέα κατευθείαν στην Ιθάκη. Στην πορεία όμως του ταξιδιού, οι σύντροφοι του Οδυσσέα, πιστεύοντας ότι το σακί είχε μέσα κάτι πολύτιμο, το άνοιξαν και απελευθέρωσαν τους ανέμους. Έτσι αντί να φτάσουν στην Ιθάκη, επέστρεψαν στο νησί του Αιόλου. Ο Αίολος αρνήθηκε να τους βοηθήσει ξανά, αφού είχαν δείξει μεγάλη ασέβεια (Οδύσσεια, ραψωδία κ).

Αλκίνοος: βασιλιάς των Φαιάκων, γιος του Ναυσίθοου και της Περίβοιας, σύζυγος της Αρήτης και πατέρας της Ναυσικάς. Φιλοξένησε τον Οδυσσέα και τον βοήθησε να επιστρέψει στην Ιθάκη (ραψωδία η).

Αμφιμέδοντας: γιος του Μελανέα, ένας από τους μνηστήρες της Πηνελόπης. Σκοτώθηκε από τον Τηλέμαχο (Οδύσσεια, ραψωδία χ). Στον Κάτω Κόσμο διηγείται στον Αγαμέμνονα όσα έπαθε από τον Οδυσσέα και την οικογένειά του (Οδύσσεια, ραψωδία ω).

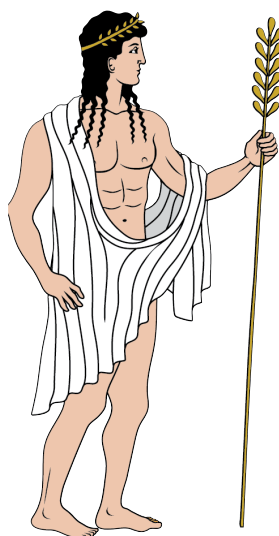
Αμφίνομος: γιος του Νίσου και ένας από τους μνηστήρες της Πηνελόπης. Σε αντίθεση με τους υπόλοιπους μνηστήρες, είχε δείξει στοιχεία ενάρετου ανθρώπου, όταν τους είχε αποτρέψει να δολοφονήσουν τον Τηλέμαχο (Οδύσσεια, ραψωδία η). Ο Οδυσσέας, όταν ήταν μεταμφιεσμένος σε ζητιάνο, του πρότεινε να φύγει. Εκείνος όμως δεν το έκανε, με αποτέλεσμα να θανατωθεί από τον Τηλέμαχο (Οδύσσεια, ραψωδία χ).

Αντίκλεια: κόρη του Αυτόλυκου, σύζυγος του Λαέρτη και μητέρα του Οδυσσέα. Ο Οδυσσέας τη συναντάει στη ραψωδία λ της Οδύσσειας, όταν ταξιδεύει στον Κάτω Κόσμο (κατάβασις). Πέθανε από τον καημό της για την απουσία του γιου της και την αδυναμία του να επιστρέψει στον τόπο του.

Αντίνοος: ένας από τους μνηστήρες που διεκδικούσε την Πηνελόπη και την περιουσία του Οδυσσέα, όταν ο τελευταίος απουσίαζε από την Ιθάκη. Επειδή ήταν ο πιο αναιδής και σκληρός, ήταν ο πρώτος τον οποίο θανάτωσε ο Οδυσσέας (Οδύσσεια, ραψωδία χ).

Απόλλων του Μπελβεντέρε
4ος αιώνας π.Χ.
Ρωμαϊκό αντίγραφο
Ρώμη, Μουσείο Βατικανού

Απόλλων ή Φοῖβος: γιος του Δία και της Λητούς, δίδυμος αδελφός της Αρτέμιδος. Ο θεός της ποίησης και της τοξοβολίας. Το μουσικό όργανο που συνδέθηκε μαζί του είναι η λύρα. Εικονίζεται πάντα νέος με εξαιρετική ομορφιά και αθλητικό σώμα. Κύριοι τόποι λατρείας του ήταν το νησί της Δήλου και οι Δελφοί.

Στην *Ιλιάδα* παίρνει το μέρος των Τρώων, αναλαμβάνοντας ενεργό δράση εναντίον των Αχαιών. Ως προστάτης της Τροίας αποτελεί ουσιαστικά τον αντίπαλο της Αθηνάς, η οποία υπερασπίζεται τους Αχαιούς. Αξιοσημείωτος είναι ο ρόλος του Απόλλωνα στη ραψωδία Α της *Ιλιάδας*. Οι Αχαιοί - και συγκεκριμένα ο Αγαμέμνωνας - άρπαξαν ως λάφυρο πολέμου τη Χρυσίδα, την κόρη του Χρύση που ήταν ιερέας του Απόλλωνα, και αρνήθηκαν να τη δώσουν πίσω παρά την παράκληση του πατέρα της. Το γεγονός αυτό προκάλεσε την οργή του Απόλλωνα, ο οποίος εξαπέλυσε στο στρατόπεδο των Αχαιών φοβερό λοιμό (θανατηφόρα επιδημία). Αφού συγκλήθηκε συνέλευση των Αχαιών, ο μάντης Κάλχας υπέδειξε ως αιτία του λοιμού την αρπαγή της Χρυσίδας. Ο Αγαμέμνωνας υποχρεώθηκε να επιστρέψει τη Χρυσίδα στους Τρώες, αλλά στη θέση της πήρε με τη βία τη Βρισιίδα, το λάφυρο πολέμου του Αχιλλέα. Αυτό το γεγονός προκάλεσε την οργή (την μῆνιν) του Αχιλλέα και την αποχή του από τον πόλεμο.

Στην *Οδύσσεια*, ο Απόλλωνας δεν παίζει κάποιον καθοριστικό ρόλο στην προώθηση της δράσης. Συμμετέχει στο συμβούλιο των θεών (ραψωδία α), κατά το οποίο αποφασίζεται η επιστροφή του Οδυσσέα στην Ιθάκη.

Άρης: ο μόνος νόμιμος γιος του Δία και της Ήρας και θεός του πολέμου. Αποτελεί την προσωποποίηση όλων των κακών που συνδέονται με τον πόλεμο. Ο αοιδός Δημόδοκος τραγουδάει στην αυλή των Φαιάκων για τον παράνομο έρωτα του Άρη με την Αφροδίτη (Οδύσσεια, ραψωδία θ). Με την Αφροδίτη απέκτησε μια κόρη, την Αρμονία, και τους δίδυμους γιους, τον Δείμο (τρόμο) και τον Φόβο (φόβο). Στον Τρωικό Πόλεμο υποστήριζε τους Τρώες και τραυματίστηκε από την Αθηνά και τον Διομήδη (Ιλιάδα, ραψωδία Ε).

Αρήτη: βασίλισσα των Φαιάκων, σύζυγος του Αλκίνου και μητέρα της Ναυσικάς. Η Αρήτη περιγράφεται στην Οδύσσεια ως ενάρετη γυναίκα, που παρακινεί τον σύζυγό της Αλκίνοο να βοηθήσει τον Οδυσσέα (ραψωδία η).

Άρτεμις: κόρη του Δία και της Λητούς, δίδυμη αδελφή του Απόλλωνα. Όπως και η Αθηνά, θεωρούνταν θεά-παρθένας, ενώ ήταν η προστάτιδα του κυνηγιού και των νέων στην πορεία προς την ενηλικίωσή τους. Στις εικαστικές τέχνες, όπως στη γλυπτική και τη ζωγραφική, εικονίζεται συνήθως με ενδυμασία αμαζόνας και να κρατάει τόξο και βέλος. Στον Τρωικό Πόλεμο τάσσεται υπέρ των Τρώων, όπως και ο αδελφός της Απόλλωνας. Στην Οδύσσεια δεν παίζει κάποιο καθοριστικό ρόλο στην προώθηση της δράσης. Συμμετείχε με τους υπόλοιπους θεούς του Ολύμπου στο συμβούλιο (ραψωδία α), κατά το οποίο αποφασίστηκε να επιτραπεί ο νόστος στον Οδυσσέα.

Άτλαντας: Τιτάνας, γιος του Ιαπετού, αδελφός του Προμηθέα και πατέρας της Καλυψώς. Επειδή πήρε μέρος στην Τιτανομαχία (τον πόλεμο μεταξύ των Τιτάνων και των θεών του Ολύμπου), ο Δίας τον τιμώρησε. Έτσι ο Άτλαντας υποχρεώθηκε να κρατάει για πάντα στους ώμους του τον Ουρανό. Στην Οδύσσεια αναφέρεται με την ιδιότητά του ως πατέρας της Καλυψώς (ραψωδία α).

Ατρέας: γιος του Πέλοπα και της Ιποδάμειας, αδελφός του Θυέστη και εγγονός του Τάνταλου. Ήταν βασιλιάς των Μυκηνών και πατέρας των ηρώων της τρωικής εκστρατείας, του Μενέλαου και του Αγαμέμνονα. Στην Οδύσσεια τόσο ο Μενέλαος όσο και ο Αγαμέμνονας αναφέρονται ως Ατρείδες, δηλαδή γιοι του Ατρέα (ραψωδία α και λ).

Ο Άτλαντας κρατά στους ώμους τον Ουρανό

2ος αιώνας μ.Χ.

Νάπολη, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο

Αφροδίτη: Όταν ο Κρόνος σκότωσε τον πατέρα του Ουρανό, τα γεννητικά του όργανα έπεσαν στη θάλασσα. Η θάλασσα άφρισε κι από τον αφρό στο νησί των Κυθήρων ή στην Πάφο της Κύπρου αναδύθηκε η Αφροδίτη. Από τη σύνδεση της θεάς με την Κύπρο προέκυψε η προσωνυμία *Κύπρις*. Κατά την εκδοχή του Ομήρου, η Αφροδίτη είναι η κόρη του Δία και της Διώνης. Η Αφροδίτη είναι η πρώτη ανθρωπόμορφη θεά και έχει πολλές διαφορετικές πτυχές: χαρακτηρίζεται αφενός από σαγηνευτική γοητεία και την ανάγκη για αναπαραγωγή και αφετέρου από την ικανότητα εξαπάτησης. Η Αφροδίτη δεν παρέμεινε πιστή στον σύζυγό της Ήφαιστο. Στην *Οδύσσεια* δεν διαδραματίζει κάποιο ρόλο στην εξέλιξη της πλοκής. Αναφέρεται μόνο στη ραψωδία θ, όταν ο αοιδός Δημόδοκος τραγουδάει για την απιστία της με τον θεό Άρν. Από την ένωσή τους γεννήθηκαν πολλά παιδιά, όπως ο Φόβος και η Αρμονία. Στην *Ιλιάδα* η Αφροδίτη είχε ταχθεί υπέρ των Τρώων, όπως και ο εραστής της Άρης. Ήταν ακόμη η μητέρα του Αινεία, πολεμιστή της Τροίας και ιδρυτή της Ρώμης.

Ο Αχιλλέας μάχεται εναντίον του Μέμνονα
περ. 330 π.Χ.

Ερυθρόμορφος αμφορέας
Λέιντεν, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο

Αχιλλέας: γιος του βασιλιά της Φθίας Πηλέα και της Νηρηίδας Θέτιδας. Αρχηγός των Μυρμιδόνων και ο γενναϊότερος ήρωας στον πόλεμο της Τροίας. Η μητέρα του, γνωρίζοντας ότι θα πέθαινε στον Τρωικό Πόλεμο, ήθελε να τον κρύψει ανάμεσα στις πενήντα κόρες του Λυκομήδη στη Σκύρο, για να μην συμμετάσχει στον πόλεμο. Ο Οδυσσέας και ο Διομήδης όμως κατάφεραν να τον εντοπίσουν. Στην τρωική εκστρατεία τον συνόδευσαν ο φίλος του Πάτροκλος και ο δάσκαλός του Φοίνικας.

Ιλιάδα: Στο έπος αυτό ο Αχιλλέας αποσύρθηκε από τις μάχες, επειδή ο Αγαμέμνωνας τον προσέβαλε αρπάζοντάς του τα λάφυρα πολέμου που είχε κερδίσει δίκαια (ραψωδία Α). Ακόμη και όταν τον επισκέφθηκαν ο Οδυσσέας, ο Αΐαντας και ο Φοίνικας, δεν κατάφεραν να του αλλάξουν γνώμη για να ξαναμπει στη μάχη (ραψωδία Ι). Ο φίλος του Πάτροκλος δανείστηκε την πανοπλία του, για να πολεμήσει. Όλοι νόμιζαν ότι ο Αχιλλέας λάμβανε πάλι μέρος στον πόλεμο. Ο Έκτορας σκότωσε τον Πάτροκλο (ραψωδία Π) και μόνο τότε ο Αχιλλέας άφησε στην άκρη την οργή του (τήν μῆνιν) και επέστρεψε στις μάχες, για να εκδικηθεί τον Έκτορα (ραψωδία Χ). Σκοτώθηκε από το βέλος του Πάρη, που τον χτύπησε στο μοναδικό θνητό σημείο του σώματός του, τη φτέρνα του («Αχιλλειος πτέρνα»).

Οδύσσεια: Στην *Οδύσσεια* ο Οδυσσέας συναντά τον Αχιλλέα στον Κάτω Κόσμο (ραψωδία λ). Εκεί ο Αχιλλέας αναφέρει ότι θα προτιμούσε μια απλή ζωή χωρίς δόξες στη γη παρά τον ένδοξο θάνατο που είχε.

Η Ελένη της Τροίας
Evelyn De Morgan, 1898
Κοθόρν, Μουσείο Κάνον Χολ

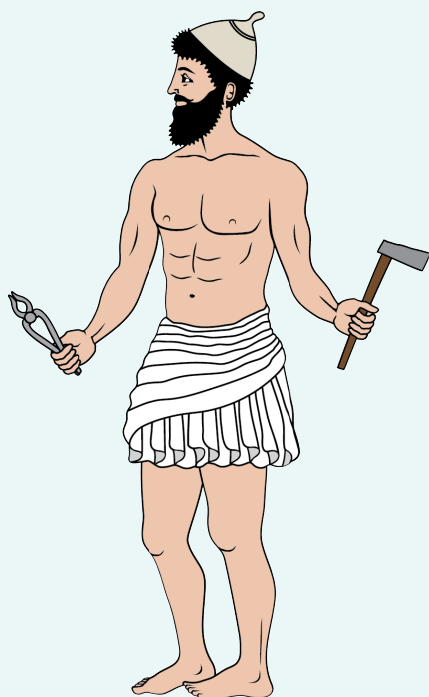
Ελένη: κόρη του Δία (ή του Τυνδάρεω) και της Λήδας, αδελφή των Διόσκουρων (Κάστορα και Πολυδεύκη) και της Κλυταιμνήστρας, σύζυγος του Μενέλαου. Θεωρούνταν η πιο όμορφη γυναίκα του τότε γνωστού κόσμου, ενώ πολλοί μνηστήρες τη διεκδίκησαν για σύζυγό τους. Ο Τυνδάρεως δέσμευσε με όρκο όλους τους μνηστήρες ότι θα υπερασπίζονταν την Ελένη, ανεξάρτητα από το ποιος θα γινόταν ο σύζυγός της. Ο Τυνδάρεως επέλεξε τελικά τον Μενέλαο, με τον οποίο η Ελένη απέκτησε μία κόρη, την Ερμιόνη. Όταν ο Πάρης και ο Έκτορας, πρίγκιπες της Φρυγίας, επισκέφθηκαν τη Σπάρτη, ο Πάρης απήγαγε την Ελένη, γεγονός που οδήγησε στον μακρόχρονο Τρωικό Πόλεμο (Ιλιάδα, ραψωδία Γ). Στον πόλεμο συμμετείχαν όλοι οι βασιλείς της Ελλάδας, σύμφωνα με τον όρκο που είχαν δώσει. Μετά από δέκα χρόνια η Τροία κατακτήθηκε από τους Αχαιούς και η Ελένη επέστρεψε στη Σπάρτη με τον Μενέλαο. Εκεί τους συνάντησε ο Τηλέμαχος, ο οποίος θέλησε να μάθει για τον πατέρα του, τον Οδυσσέα. Η Ελένη αναγνώρισε ότι ο Τηλέμαχος ήταν γιος του Οδυσσέα από την ομοιότητά του με τον πατέρα του. Δεν παρέλειψε στη συνέχεια να του διηγηθεί και κάποια κατορθώματα του Οδυσσέα (Οδύσσεια, ραψωδία δ).

Ελπήνορας: ένας από του συντρόφους του Οδυσσέα, τον οποίο η Κίρκη μεταμόρφωσε σε γουρούνι (Οδύσσεια, ραψωδία κ). Αφού επανήλθε στην ανθρώπινή του μορφή, μέθυσε και έπεσε από την οροφή του παλατιού της Κίρκης. Ωστόσο το σώμα του έμεινε άταφο, γεγονός που σήμαινε ατιμία στην κοινωνία των ομηρικών επών. Ο Οδυσσέας συνάντησε ξανά τον Ελπήνορα στον Κάτω Κόσμο (Οδύσσεια, ραψωδία λ), όπου εκείνος τον παρακάλεσε να θάψει το σώμα του.

Ερμής: γιος του Δία και της Μαίας, κόρης του Άτλαντα. Πήρε μέρος στη Γιγαντομαχία (μάχη του Δία και των Ολύμπιων θεών εναντίον των Γιγάντων, έγινε μετά την Τιτανομαχία), ενώ ήταν γνωστός για τον μεσάζοντα ρόλο που είχε ανάμεσα στους θεούς και τους ανθρώπους. Θεωρείται ο αγγελιαφόρος των θεών, ψυχοπομπός (οδηγούσε τις ψυχές των νεκρών στον Άδη) και προστάτης του εμπορίου. Στην Οδύσσεια οι θεοί στέλνουν τον Ερμή να διατάξει την Καλυψώ να αφήσει τον Οδυσσέα να επιστρέψει στην πατρίδα του (ραψωδία α). Επίσης ο Ερμής παρεμβαίνει, για να δώσει στον Οδυσσέα το μαγικό βότανο που εξουδετερώνει το ξόρκι της μάγισσας Κίρκης και έτσι ο Οδυσσέας δεν μεταμορφώνεται σε γουρούνι, όπως οι σύντροφοί του (ραψωδία κ).

Ηρακλής: γιος του Δία και της Αλκμήνης. Ο θετός του πατέρας ήταν ο Αμφιτρύων. Η οικογένειά του μετοίκησε από την Τίρυνθα στη Θήβα. Η Ήρα, η νόμιμη σύζυγος του Δία, συνεχώς απειλούσε τη ζωή του Ηρακλή λόγω του μίσους και της ζήλειας της. Προσπάθησε να τον σκοτώσει, όταν ήταν ακόμα μωρό, στέλνοντας στην κούνια του φίδια, για να τον πνίξουν. Εκείνος τα σκότωσε, αποδεικνύοντας τόσο νωρίς τη μεγάλη σωματική του δύναμη. Η Ήρα, κάποια χρόνια αργότερα, σε μια νέα προσπάθεια να κάνει κακό στον Ηρακλή, του έστειλε μανία (τρέλα), με αποτέλεσμα εκείνος να δολοφονήσει τη σύζυγό του Μεγάρη μαζί με τα τρία παιδιά τους. Όταν ήλθε ξανά στα λογικά του, πήγε στο μαντείο των Δελφών. Εκεί πήρε χρησμό, βάσει του οποίου έπρεπε να υπηρετήσει τον βασιλιά των Μυκηνών Ευρυσθέα, για να εξιλεωθεί. Ο Ευρυσθέας πρόσταξε τον Ηρακλή να πραγματοποιήσει δώδεκα άθλους. Έτσι ο Ηρακλής σκότωσε το λιοντάρι της Νεμέας, τη Λερναία Ύδρα, τον Ερυμάνθιο κάπρο και τις Στυμφαλίδες όρνιθες, καθάρισε τους στάβλους του Αυγεία, έπιασε το ελάφι της Κερύνειας (στην Πελοπόννησο) και τον άγριο ταύρο της Κρήτης, έκλεψε τη ζώνη της αμαζόνας Ιπολύτης, τα βόδια του Γηρυόνη, τα μήλα των Εσπερίδων και τα άλογα του Διομήδη, ενώ τέλος κατέβηκε στον Κάτω Κόσμο και οδήγησε τον σκύλο Κέρβερο στον Ευρυσθέα. Αυτόν τον τελευταίο άθλο εξιστορεί ο Ηρακλής στον Οδυσσέα, όταν τον συναντά στον Κάτω Κόσμο (Οδύσσεια, ραψωδία λ). Ο Ηρακλής θανατώθηκε από τη δεύτερη γυναίκα του Διάνειρα, η οποία του έδωσε να πει το αίμα του Κένταυρου Νέσσου. Η ίδια είχε εξαπατηθεί από τον Κένταυρο και νόμιζε ότι το αίμα του θα λειτουργούσε ως μαγικό φίλτρο έρωτα και όχι ως δηλητήριο. Ο Ηρακλής λατρευόταν στον αρχαίο κόσμο τόσο ως ήρωας όσο και ως θεός.

Ήφαιστος: γιος της Ήρας και του Δία και σύζυγος της Αφροδίτης. Αμέσως μόλις γεννήθηκε, η Ήρα τον πέταξε κάτω από τον Όλυμπο, καθώς δεν άντεχε την ασχήμια του. Ήταν ο θεός της φωτιάς και προστάτης των σιδηρουργών. Τα έργα του θεωρούνταν αξεπέραστα σε επίπεδο τεχνικής και ομορφιάς, όπως π.χ. η ασπίδα του Αχιλλέα (Ιλιάδα, ραψωδία Σ). Στην Οδύσσεια ο αοιδός Δημόδοκος τραγούδησε για τον παράνομο δεσμό της Αφροδίτης με τον Άρη. Ο Ήφαιστος, για να τους εκδικηθεί, τους παγίδεψε μέσα σε ένα άλυτο δίκτυο, από το οποίο τελικά κατάφεραν να ξεφύγουν (ραψωδία θ).

Θέμις
περ. 300 π.Χ.
Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο

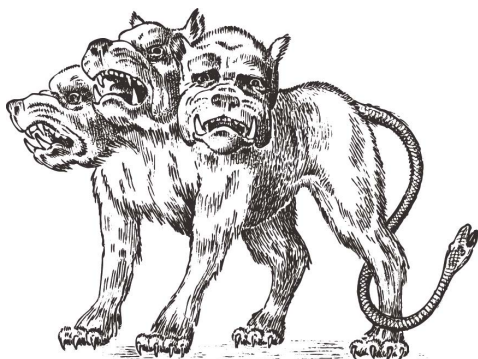
Θέμις: Τιτανίδα, κόρη του Ουρανού και της Γαίας και μητέρα του Προμηθέα. Μετά την ένωσή της με τον Δία γέννησε τις Ώρες και τις Μοίρες. Γνώριζε το μέλλον, ενώ θεωρούνταν ο θεματοφύλακας των άγραφων νόμων. Στην Οδύσσεια ο Τηλέμαχος επικαλείται τη Θέμιδα, παρακινώντας τους μνηστήρες να φοβηθούν τη θεϊκή δικαιοσύνη και έτσι να σταματήσουν να κατασπαταλούν την περιουσία του πατέρα του (ραψωδία β).

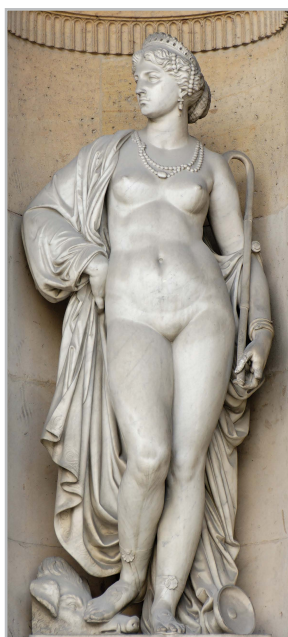
Ιδομενέας: εγγονός του Μίνωα και της Πασιφάης, γιος του Δευκαλίωνα από την Κρήτη και πατέρας του Ορσίλοχου. Ήταν βασιλιάς της Κρήτης και έλαβε μέρος στον Τρωικό Πόλεμο με ογδόντα πλοία (Ιλιάδα, ραψωδία Β). Ξεχώρισε για τη γενναιότητα και την ανδρεία του (Ιλιάδα, ραψωδία Ε). Κατά την επιστροφή του στον τόπο του μετά τη λήξη του πολέμου συνάντησε μεγάλη θαλασσοταραχή. Έτσι ορκίστηκε ότι, αν επέστρεφε σώος, θα θυσιάζε στον Ποσειδώνα το πρώτο ζωντανό πλάσμα που θα συναντούσε στην Κρήτη. Τελικά αυτός ήταν ο ίδιος του ο γιος. Όταν εκπλήρωσε ή προσπάθησε, κατά άλλες εκδοχές, να εκπληρώσει το τάμα, ξέσπασε πανούκλα. Προκειμένου να κατευνάσει τους θεούς, αναγκάστηκε να φύγει από την Κρήτη για την Ιταλία. Στην Οδύσσεια ο Νέστορας κάνει λόγο για την επιστροφή του Ιδομενέα στην πατρίδα του (ραψωδία γ).

Καλυψώ: κόρη του Τιτίανου Άτλαντα και της Ωκεανίδας Πλειόνης, νεράιδα (νύμφη) που κατοικούσε στο νησί της Ωγυγίας. Στην Οδύσσεια έσωσε τον Οδυσσέα μετά από ναυάγιο. Αργότερα ήθελε να τον κάνει αθάνατο και να τον κρατήσει για πάντα μαζί της (ραψωδία ε). Όταν ο Ερμής τη διέταξε να τον αφήσει να επιστρέψει στην πατρίδα του (ραψωδία ε), εκείνη το επέτρεψε απρόθυμα, δίνοντας στον Οδυσσέα τα απαραίτητα, για να ξεκινήσει το ταξίδι της επιστροφής του (ραψωδία ε).

Κέρβερος: τερατώδης σκύλος, που φύλαγε την είσοδο στον Κάτω Κόσμο. Στα λογοτεχνικά κείμενα και σε εικαστικές αναπαραστάσεις δεν υπάρχει ομοφωνία σχετικά με τον αριθμό των κεφαλιών του. Η επικρατέστερη άποψη είναι ότι είχε τρία κεφάλια. Θεωρούνταν ότι είχε στη ράχη του ουρά φιδιού, γεγονός που τον έκανε ακόμα πιο τρομακτικό. Ο Ηρακλής, στο πλαίσιο των δώδεκα άθλων του, κατάφερε και αλυσόδεσε τον Κέρβερο

Κίρκη

Charles Gumery, 1860
Παρίσι, Μουσείο Λούβρου

Ο Κύκλωπας Πολύφημος
2ος αιώνας π.Χ., πιθανόν
ρωμαϊκό αντίγραφο

Βοστώνη, Μουσείο Καλών Τεχνών

και τον μετέφερε στις Μυκίνες ενώπιον του βασιλιά Ευρυσθέα. Ο Κέρβερος εμφανίζεται στην τοπογραφία του Άδη στη ραψωδία λ της Οδύσσειας.

Κίκονες: λαός της Θράκης, που κατοικούσε στις εκβολές του ποταμού Έβρου. Στην Οδύσσεια επιτέθηκαν στον Οδυσσέα και τους συντρόφους του και σκότωσαν έξι συντρόφους από κάθε καράβι (ραψωδία ι).

Κίρκη: κόρη του θεού Ήλιου και της Ωκεανίδας Πέρσης, απέκτησε με τον Οδυσσέα έναν γιο, τον Τηλέγονο. Ήταν μια από τις πιο ισχυρές μάγισσες. Σύμφωνα με τον Όμηρο, ζούσε στο πιο ανατολικό σημείο του κόσμου, στο νησί της Αιαίας. Στην Οδύσσεια η Κίρκη μεταμόρφωσε τους συντρόφους του Οδυσσέα σε γουρούνια (ραψωδία κ). Ο Οδυσσέας ωστόσο κατάφερε να τους σώσει χάρη στην παρέμβαση του Ερμή, ο οποίος έφερε το φυτό-αντίδοτο. Ο ήρωας έμεινε κοντά της μαζί με τους συντρόφους του για έναν χρόνο. Στη συνέχεια η Κίρκη τους βοήθησε, στέλνοντάς τους στον Κάτω Κόσμο, για να πάρουν προφητεία από τον Τειρεσία σχετικά με το πώς θα συνεχίσουν το ταξίδι τους (ραψωδία κ).

Κρόνος: ο νεαρότερος των Τιτάνων, γιος του Ουρανού και της Γαίας. Από τον γάμο του με την αδελφή του Ρέα γεννήθηκαν οι κατοπινοί Ολύμπιοι θεοί: η Εστία, η Δήμητρα, η Ήρα, ο Άδης, ο Ποσειδώνας και ο Δίας. Ο Κρόνος, φοβούμενος μήπως κάποιο από τα παιδιά του καταλάβει την εξουσία, τα κατάπιε. Η Ρέα έσωσε μόνο τον Δία, τον οποίο έστειλε σε ένα σπήλαιο στην Κρήτη, όπου τον φύλαγαν οι πολεμιστές Κουρήτες. Αργότερα, με ένα τέχνασμα της Γαίας ο Κρόνος έκανε εμετό τα παιδιά του. Εκείνα αγωνίστηκαν με μάχη εναντίον του (Τιτανομαχία) και τον νίκησαν. Ως επακόλουθο τον φυλάκισαν στα Τάρταρα. Στην Οδύσσεια ο Δίας πολύ συχνά ονομάζεται Κρονίδης, δηλαδή γιος του Κρόνου.

Κύκλωπες: γίγαντες με ένα μάτι στο κέντρο του μετώπου τους, παιδιά του Ποσειδώνα. Ζούσαν σε μια μακρινή χώρα μέσα σε σπηλιές με τρόπο πρωτόγονο, χωρίς να έχουν οργανωμένο πολιτισμό. Ήταν άγριοι και τρέφονταν από κοπάδια ζώων και τους καρπούς της φύσης. Ο Οδυσσέας επισκέφθηκε τη χώρα τους με τους συντρόφους του. Τύφλωσε τον κύκλωπα Πολύφημο και μίλησε προσβλητικά για τον Ποσειδώνα. Αυτή η συμπεριφορά του Οδυσσέα προκάλεσε την οργή του Ποσειδώνα, ο οποίος στο εξής έγινε άσπονδος εχθρός του (Οδύσσεια, ραψωδία ι).

Ο Οδυσσέας με τον πατέρα του
Λαέρτη στην Ιθάκη
Theodoor van Thulden, 1600
Σαν Φρανσίσκο, Μουσείο
Καλών Τεχνών

Ο Οδυσσέας στη χώρα
των Λωτοφάγων
Theodor van Thulden (1633)
Σαν Φρανσίσκο, Μουσείο
Καλών Τεχνών

Λ

Λαέρτης: βασιλιάς των Κεφαληνίων, γιος του Αρκείσιου και της Χαλκομέδουσας, πατέρας του Οδυσσέα και σύζυγος της Αντίκλειας. Συμμετείχε στην Αργοναυτική εκστρατεία στο πλευρό του Ιάσονα. Λόγω της πολύχρονης απουσίας του Οδυσσέα, ο Λαέρτης είχε αποσυρθεί σε μια κατοικία στην ύπαιθρο μακριά από το παλάτι, όπου καλλιεργούσε χωράφια. Όταν όμως επέστρεψε ο Οδυσσέας, τον βοήθησε στον αγώνα κατά των ξεσηκωμένων οικογενειών των μνηστήρων (Οδύσσεια, ραψωδία ω).

Λαιστρυγόνες: γίγαντες κανίβαλοι που συναντά ο Οδυσσέας στην προσπάθειά του να επιστρέψει στην Ιθάκη (Οδύσσεια, ραψωδία κ). Επιτέθηκαν στον Οδυσσέα και τους συντρόφους του, καταστρέφοντας τα πλοία τους. Από τις επιθέσεις τους σώθηκε μόνο το πλοίο του Οδυσσέα. Ο βασιλιάς των Λαιστρυγόνων, Αντιφάτης, έφαγε δύο από τους άντρες του Οδυσσέα (Οδύσσεια, ραψωδία κ). Η παράδοση ταυτίζει τον τόπο κατοικίας τους με τη Σικελία.

Λεώκριτος: ένας από τους μνηστήρες της Πηνελόπης. Στη ραψωδία β της Οδύσσειας μίλησε εναντίον του Τηλέμαχου, φτάνοντας στο σημείο να εκτοξεύσει απειλές κατά του Οδυσσέα, ο οποίος ακόμα απουσίαζε από την Ιθάκη.

Λωτοφάγοι: μυθικός λαός στη βόρεια Αφρική (σύμφωνα με τους αρχαίους), που ζούσε από λωτούς. Το φρούτο αυτό προκαλούσε τη λήθη (δηλαδή αμνησία), κάνοντας όσους το έτρωγαν να χάνουν την επιθυμία τους για επιστροφή στην πατρίδα τους. Όσοι από τους άνδρες του Οδυσσέα έφαγαν τον λωτό έπεσαν σε κατάσταση απάθειας και δεν επιθυμούσαν να συνεχίσουν το ταξίδι τους. Γι' αυτό και σύρθηκαν πίσω στα πλοία τους με τη βία (Οδύσσεια, ραψωδία ι).

Ο Μενέλαος κρατάει το σώμα
του Πάτροκλου
Γλυπτό, 1599
Φλωρεντία, Λότζια ντέι Λάντζι

M

Μενέλαος: γιος του Ατρέα και της Αερόπης, αδελφός του Αγαμέμνονα, βασιλιάς της Σπάρτης και σύζυγος της ωραίας Ελένης. Συμμετείχε στον Τρωικό Πόλεμο, με σκοπό να πάρει πίσω τη γυναίκα του και να εκδικηθεί για την προσβολή που δέχτηκε από τον Πάρη. Έτσι μονομάχησε με τον Πάρη και τον νίκησε (Ιλιάδα, ραψωδία Γ). Υπερασπίστηκε το νεκρό σώμα του Πάτροκλου στο πεδίο της μάχης και διακρίθηκε για την πολεμική του αριστεία (Ιλιάδα, ραψωδία Ρ), ενώ ήταν ανάμεσα στους ήρωες που μπήκαν στον Δούρειο Ίππο. Επέστρεψε στη Σπάρτη με τη σύζυγό του Ελένη. Στην Οδύσσεια ο Τηλέμαχος επισκέπτεται τον Μενέλαο στο παλάτι του με την ελπίδα ότι θα μάθει πληροφορίες για τον πατέρα του (ραψωδία δ).

Μοίρες: κόρες του Δία και της Νύχτας ή της Θέμιδας. Συνολικά ήταν τρεις θεές, που αποτελούσαν την προσωποποίηση της ανθρώπινης μοίρας και καθόριζαν τη ζωή των θνητών. Η Κλωθώ έγγνεθε το νήμα της ζωής, η Λάχεσις το μετρούσε και η Άτροπος το έκοβε. Ακόμα και οι θεοί δεν μπορούν να εμποδίσουν το έργο τους. Αυτό επισημαίνεται στη ραψωδία α της Οδύσσειας από τον ίδιο τον Δία στο συμβούλιο των θεών.

Μούσες: εννέα θεότητες, κόρες του Δία και της Μνημοσύνης, από τις οποίες αντλούσαν έμπνευση ποιητές, μουσικοί, φιλόσοφοι και καλλιτέχνες. Καθεμία θεωρούνταν προστάτιδα μιας συγκεκριμένης τέχνης: η Καλλιόπη της επικής ποίησης, η Κλειώ της ιστορίας, η Ευτέρπη της αυλητικής τέχνης, η Τερψιχόρη της λυρικής ποίησης και του χορού, η Ερατώ της λυρικής (ερωτικής) ποίησης, η Μελπομένη της τραγωδίας, η Θάλεια της κωμωδίας, η Πολύμνια των ύμνων και τέλος η Ουρανία της αστρονομίας. Η Μούσα που επικαλείται ο ποιητής στο προοίμιο της Οδύσσειας (ραψωδία α) είναι η Καλλιόπη.

Οι εννέα Μούσες
Σαρκοφάγος, 2ος αιώνας μ.Χ.
Παρίσι, Μουσείο Λούβρου

N

Η Ναισικά με την Αθηνά και τον Οδυσσέα στο νησί των Φαιάκων

περ. 440 π.Χ.

Ερυθρόμορφος Αμφορέας
Μόναχο, Κρατική Αρχαιολογική Συλλογή

Ναισικά: κόρη του Αλκίνοου (βασιλιά των Φαιάκων) και της Αρήτης. Στην Οδύσσεια (ραψωδία ζ) παρακινήθηκε σε όνειρο από την Αθηνά να πάει στο ποτάμι και να πλύνει τα ρούχα της. Το επόμενο πρωί πήγε πράγματι στο ποτάμι με τις υπηρέτριές της. Καθώς έπαιζε μαζί τους με το τόπι, είδε ξαφνικά τον ναυαγό Οδυσσέα. Εκείνος την παρακάλεσε να τον βοηθήσει και έτσι η Ναισικά τού έδωσε φαγητό και ρούχα, ενώ ακόμη τον καθοδήγησε για το πώς να προσεγγίσει τους γονείς της, ώστε να κερδίσει την εύνοιά τους. Η βασιλοπούλα των Φαιάκων εκδήλωσε αργότερα επιθυμία να παντρευτεί τον Οδυσσέα. Ο ίδιος όμως επιθυμούσε να επιστρέψει κοντά στη σύζυγό του Πηνελόπη στην Ιθάκη (Οδύσσεια, ραψωδία θ).

Νεοπτόλεμος: γιος του Αχιλλέα και της Διδάμειας. Στην Οδύσσεια ο Οδυσσέας αναφέρει στον Αχιλλέα στον Κάτω Κόσμο ότι ο ίδιος είχε φέρει τον Νεοπτόλεμο στην Τροία από τη Σκύρο (ραψωδία λ). Επισημαίνει ακόμη ότι ο Νεοπτόλεμος διακρίθηκε στις μάχες του Τρωικού Πολέμου αλλά και στην πειθώ, ενώ ήταν ανάμεσα στους πολεμιστές που μπήκαν στον Δούρειο Ίππο και κυρίευσαν την Τροία.

Νέστορας: γιος του Νηλέα και της Χλωρίδας, βασιλιάς της Πύλου. Συμμετείχε με ενενήντα πλοία στον Τρωικό Πόλεμο (Ιλιάδα, ραψωδία Β). Ξεχώρισε από όλους τους άλλους ήρωες της τρωικής εκστρατείας για τη μακροζωία, τη σοφία και τη σύνεσή του. Στην Οδύσσεια τον επισκέφθηκε ο γιος του Οδυσσέα, Τηλέμαχος, για να μάθει πληροφορίες για τον πατέρα του (ραψωδία γ). Ο Νέστορας, αφού του διηγήθηκε κατορθώματα των Αχαιών ηρώων στην Τροία, του πρότεινε να ταξιδέψει στη Σπάρτη, καθώς ο ίδιος δεν γνώριζε πολλά για τον Οδυσσέα μετά την κατάληψη της Τροίας.

Νύμφες: μεγάλη κατηγορία γυναικείων θεοτήτων που κατοικούσαν στη φύση, αποτελώντας ταυτόχρονα και την προσωποποίηση της φύσης, όπως το νερό (ποτάμια, πηγές, θάλασσα), τα βουνά και τα δέντρα. Η συνεχής παρουσία τους στις τέχνες, τους μύθους και τη λατρεία της αρχαιότητας αποδεικνύει τον πανθεισμό, που κυριαρχούσε στην τότε εποχή. Η Καλυψώ, η οποία διαδραματίζει καταλυτικό ρόλο στην εξέλιξη της Οδύσσειας (ραψωδίες α και ε) συγκαταλέγεται στις Νύμφες.

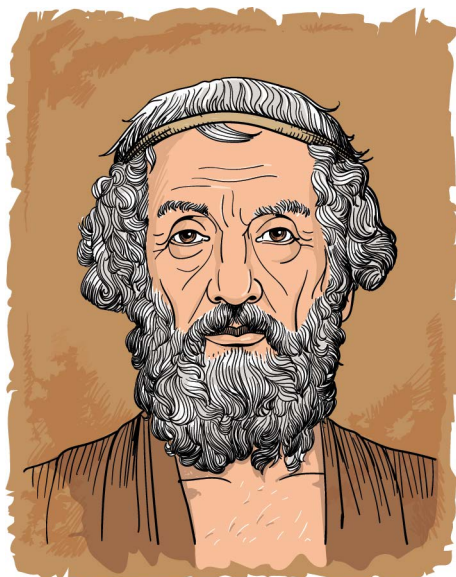

Τοπίο με τέσσερις Νύμφες που χορεύουν

Giovanni Battista Cipriani (1727-1785)

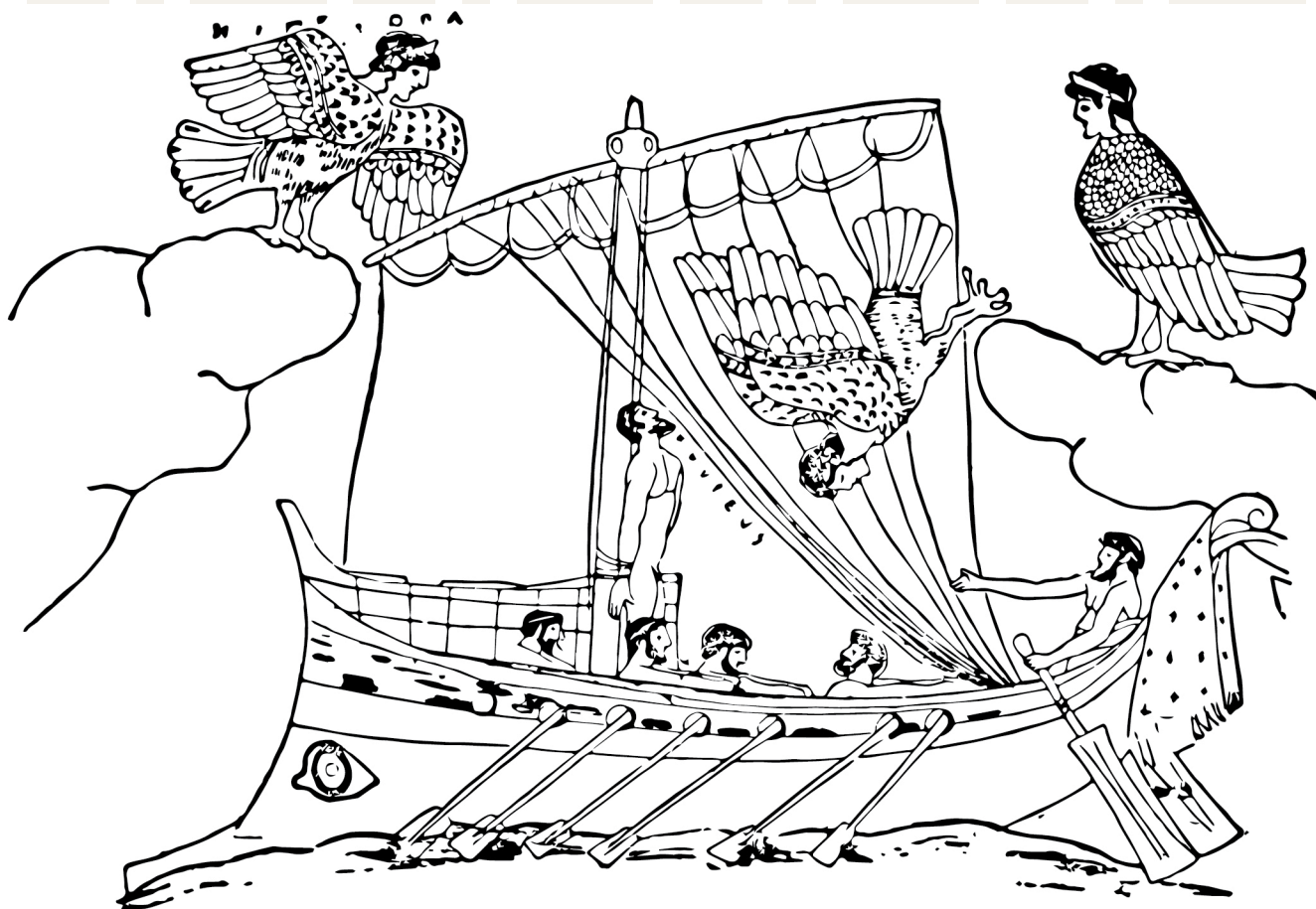
Ιδιωτική Συλλογή

Οδυσσέας: γιος του Λαέρτη και της Αντίκλειας, βασιλιάς της Ιθάκης και σύζυγος της Πηνελόπης. Αποτελεί τον κεντρικό ήρωα της Οδύσσειας και έναν από τους βασικούς ήρωες της Ιλιάδας.

Ιλιάδα: Ο Οδυσσέας χαρακτηρίζεται ανδρείος πολεμιστής, συνετός βασιλιάς και πολυμήχανος αρχηγός, ενσαρκώνοντας το ομηρικό ιδανικό *μύθων τε ρήτηρ έργων τε πρηκτήρ* («διαπρέπει τόσο στα λόγια όσο και στα έργα»). Οι ενέργειές του στο έπος είναι πάντα κομβικές και ξεχωρίζει για τις διπλωματικές του δεξιότητες και την πειθώ. Κατάφερε να συμφιλιώσει τον Αχιλλέα και τον Αγαμέμνονα στον τσακωμό τους για τα λάφυρα (Ιλιάδα, ραψωδία Τ) και κατεύνασε τον Αχιλλέα, όταν εκείνος ήθελε να επιτεθεί αυθόρμητα στους Τρώες μετά τον θάνατο του Πάτροκλου (Ιλιάδα, ραψωδία Τ). Στην Οδύσσεια γίνεται αναφορά στο βασικό θέμα της Ιλιάδας, τον Τρωικό Πόλεμο, όταν ο αοιδός Δημόδοκος τραγουδάει για τον Οδυσσέα ως τον εμπνευστή του Δούρειου Ίππου, του ξύλινου αλόγου, μέσα στο οποίο κρύφτηκαν οι Αχαιοί και αιφνιδίασαν τους Τρώες, καταφέροντας να τους νικήσουν έπειτα από δέκα χρόνια πολέμου (Οδύσσεια, ραψωδία Θ).

Ο Οδυσσέας και οι Σειρήνες

Σχέδιο βασισμένο στην απεικόνιση στάμνου του βίου αιώνα π.Χ. που φυλάσσεται στο Μουσείο του Λούβρου.

Οδύσσεια: Ο Οδυσσεάς παρουσιάζεται ως ο ήρωας που υπομένει καρτερικά (πολύτλας), είναι εύστροφος (πολύτροπος) και πολυμήχανος (πολύμηπις). Αποτελεί το νέο ηρωικό πρότυπο που ανατρέπει το προηγούμενο των πολεμιστών ιλιαδικών ηρώων. Στις ραψωδίες α-δ ο Οδυσσεάς, παρότι δεν εμφανίζεται ο ίδιος, παρουσιάζεται ως ο ιδανικός βασιλιάς: ο γιος του Τηλέμαχος προσπαθεί να τον εντοπίσει, καθώς η παρουσία του είναι σημαντική για την εξασφάλιση της τάξης στην Ιθάκη. Πρώτη φορά εμφανίζεται στη ραψωδία ε, όπου δηλώνεται η επιθυμία του να επιστρέψει στον τόπο του μετά την πολύχρονη και υπομονετική παραμονή του στο νησί της Καλυψώς. Η Καλυψώ, μετά από εντολή των θεών, τον αφήνει να φύγει και τον βοηθά να κατασκευάσει μία σχεδία για το ταξίδι του (ραψωδία ε). Η τρικυμία που ξεσπά καταστρέφει τη σχεδία και ο Οδυσσεάς βγαίνει ναυαγός στο νησί των Φαιάκων. Αν και η πριγκίπισσα των Φαιάκων Ναυσικά τον βρίσκει στην ακτή γυμνό και ταλαιπωρημένο, τον βλέπει ως τον ιδανικό σύζυγο (ραψωδία ζ). Στην αυλή των Φαιάκων ο Οδυσσεάς γίνεται αιετός και αφηγείται τα κατορθώματά του σχετικά με τη Χώρα των Λωτοφάγων, τους Κύκλωπες, τον Αίολο, τους Λαιστρυγόνες, τη μάγισσα Κίρκη, την κάθοδό του στον Άδη, τις Σειρήνες, τη Σκύλλα και τη Χάρυβδη, τα βόδια του Ήλιου (ραψωδίες ι-μ). Απία της αδυναμίας του να φτάσει στην Ιθάκη είναι ότι τύφλωσε τον γιο του Ποσειδώνα, τον κύκλωπα Πολύφημο, γεγονός που προκάλεσε την οργή του θεού Ποσειδώνα. Όταν αργότερα φτάνει στην Ιθάκη (ραψωδίες ρ-φ), μεταμφιέζεται σε ζητιάνο και σε συνεργασία με τον Τηλέμαχο εξοντώνει τους μνηστήρες, οι οποίοι για πολλά χρόνια διεκδικούσαν την Πηνελόπη και τον θρόνο στο βασίλειό του.

Σε μεταγενέστερο έπος με τίτλο Τηλεγονία ο Οδυσσεάς θανατώνεται από τον γιο που απέκτησε με την Κίρκη, τον Τηλέγονο.

Ο Οδυσσεάς δεμένος στο κατάρτι του πλοίου του και οι Σειρήνες
Ψηφιδωτό, 2ος αιώνας μ.Χ.
Τύνιδα, Μουσείο Μπαρντό

Ο Απόλλωνας εξαγνίζει τον Ορέστη, ενώ η Κλυταιμνήστρα προσπαθεί να ξυπνήσει τις κοιμισμένες Ερινύες
περ. 380-370π.Χ.
Ερυθρόμορφος κρατήρας (Cp 710)
Παρίσι, Μουσείο Λούβρου

Πάτροκλος
Νωπογραφία από την οικία του τραγικού ποιητή, 1ος αιώνας μ.Χ.
Νάπολη, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο

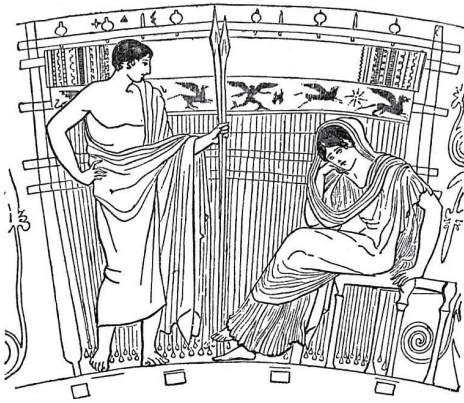
Ο Πηλέας καταφέρνει να αιχμαλωτίσει τη Θέτιδα
περ. 490 π.Χ., Ερυθρόμορφη κύλικα
Παρίσι, Εθνική Βιβλιοθήκη της Γαλλίας

Ορέστης: γιος του Αγαμέμνονα και της Κλυταιμνήστρας. Σε συνεργασία με την αδελφή του Ηλέκτρα εκδικήθηκε τον θάνατο του πατέρα του, σκοτώνοντας τη μητέρα του και τον εραστή της Αίγισθο. Παρότι διέπραξε τους φόνους μετά από διαταγή του θεού Απόλλωνα, τον κυνηγούν οι Ερινύες (μυθικά τέρατα). Τελικά όμως αθωώθηκε από τη θεά Αθηνά στον Άρειο Πάγο. Αφού σκότωσε τον Νεοπόλεμο στους Δελφούς, παντρεύτηκε την Ερμιόνη, κόρη του Μενέλαου και της Ελένης. Στη ραψωδία α της Οδύσσειας γίνεται λόγος από τον Δία στο συμβούλιο των θεών για τον Ορέστη και τους φόνους που διέπραξε ως απόδειξη ότι οι ίδιοι οι άνθρωποι είναι υπεύθυνοι για τις συμφορές που τους βρΐσκουν και όχι οι θεοί.

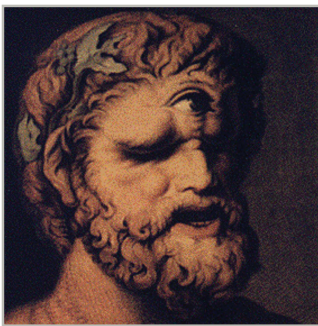

Πάτροκλος: γιος του Μενοΐπιου και στενός φίλος του Αχιλλέα, πήρε μέρος στον Τρωικό Πόλεμο. Όταν ο Αχιλλέας απείχε από τη μάχη κατά των Τρώων θυμωμένος από την προσβολή του Αγαμέμνονα, ο οποίος του είχε αρπάξει τα λάφυρά του, ο Πάτροκλος τον παρακάλεσε να του επιτρέψει να πολεμήσει τους Τρώες φορώντας την πανοπλία του (Ιλιάδα, ραψωδία Π). Ο Αχιλλέας συμφώνησε και έτσι ο Πάτροκλος συμμετείχε με θάρρος στη μάχη κατά των Τρώων. Επειδή φορούσε την πανοπλία του Αχιλλέα, οι πολεμιστές θεώρησαν ότι ήταν ο ίδιος ο Αχιλλέας. Έτσι ο Έκτορας με τη βοήθεια του Απόλλωνα επιτέθηκε στον Πάτροκλο και τον σκότωσε (Ιλιάδα, ραψωδία Π). Ο Αχιλλέας λυπήθηκε πολύ για τον θάνατο του καλού του φίλου και αυτό το γεγονός ήταν η αφορμή για να επιστρέψει στον πόλεμο κατά των Τρώων (Ιλιάδα, ραψωδία Τ). Στην Οδύσσεια ο Νέστορας αναφέρεται στον Πάτροκλο και σε άλλους γενναίους πολεμιστές που σκοτώθηκαν στην Τροία (ραψωδία γ).

Πηλέας: γιος του βασιλιά της Αίγινας Αιακού και της Ενδιίδας, σύζυγος της Θέτιδας και πατέρας του Αχιλλέα. Ο Πηλέας και ο Τελαμώνας θανάτωσαν από φθόνο τον ετεροθαλή αδελφό τους Φώκο και έτσι εξορίστηκαν από την Αίγινα. Μετά από πολλές περιπέτειες οι θεοί έδωσαν στον Πηλέα το προνόμιο να παντρευτεί μία θεά, τη Θέτιδα. Θα έπρεπε όμως να την κερδίσει παλεύοντας μαζί της, ενώ εκείνη άλλαζε διάφορες μορφές. Τελικά ο Πηλέας κατάφερε να την κερδίσει και οι θεοί ήρθαν στον γάμο τους φέρνοντάς τους πολλά δώρα. Στη ραψωδία λ της Οδύσσειας ο νεκρός Αχιλλέας ζητάει πληροφορίες από τον Οδυσσέα για τον πατέρα του. Ο Οδυσσέας ωστόσο δεν γνωρίζει κάτι για αυτόν.

Η Πηνελόπη και ο Τηλέμαχος μπροστά από το υφαντό της
Σχέδιο βασισμένο στην απεικόνιση αγγείου του 5ου αιώνα π.Χ.

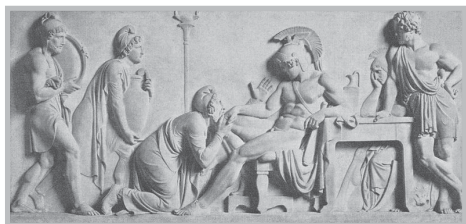
Πολύφημος
Johann Heinrich Wilhelm Tischbein, 1802
Όλντενμπουργκ, Κρατικό Μουσείο Τέχνης και Πολιτιστικής Ιστορίας

Πηνελόπη: κόρη του Σπαρτιάτη βασιλιά Ικάρου, σύζυγος του Οδυσσέα και μητέρα του Τηλέμαχου. Ο πατέρας της δίσταζε να την αφήσει να μετακομίσει στην Ιθάκη με τον Οδυσσέα. Ωστόσο η Πηνελόπη επέλεξε να ακολουθήσει τον Οδυσσέα παρά το θέλημα του πατέρα της. Έμεινε πιστή στον σύζυγό της, ακόμα και όταν εκείνος έλειπε επί είκοσι χρόνια λόγω της τρωικής εκστρατείας και των περιπλανήσεών του. Κατάφερε να εξαπατήσει τους μνηστήρες που τη διεκδικούσαν σε γάμο με ένα τέχνασμα: ύφαινε στον αργαλειό το σάβανο του Λαέρτη, λέγοντάς τους ότι μετά την ολοκλήρωσή του θα παντρευόταν κάποιον από αυτούς. Εκείνη όμως ξήλωνε το βράδυ ό,τι είχε υφάνει στη διάρκεια της ημέρας (Οδύσσεια, ραψωδία τ). Τελικά το τέχνασμά της έγινε αντιληπτό από τους μνηστήρες και η Πηνελόπη κατέφυγε σε ένα νέο σχέδιο: ο μνηστήρας που θα την παντρευόταν έπρεπε να τεντώσει το τόξο του Οδυσσέα, πράγμα το οποίο δεν μπορούσε να κάνει κανένας εκτός από τον ίδιο τον Οδυσσέα (Οδύσσεια, ραψωδία φ). Μετά τη δολοφονία των μνηστήρων από τον Οδυσσέα (Οδύσσεια, ραψωδία χ) η συνετή και έξυπνη Πηνελόπη αναζήτησε σημάδια που να αποδεικνύουν την ταυτότητα του Οδυσσέα και μόνο όταν αυτός της αποκάλυψε το μυστικό του συζυγικού κρεβατιού (μυστικό που μόνο οι δυο τους γνώριζαν) πείστηκε ότι αυτός είναι ο άντρας της (Οδύσσεια, ραψωδία ψ). Ο Όμηρος παρουσιάζει την Πηνελόπη ως πρότυπο συζυγικής πίστης, σύνεσης και εφευρετικότητας.

Πολύφημος: κύκλωπας, γιος του θεού Ποσειδώνα και της νύμφης Θωώσης. Όταν ο Οδυσσέας με τους συντρόφους του επισκέφθηκαν το νησί των κυκλώπων, μπήκαν στη σπηλιά του Πολύφημου. Εκείνος τους φυλάκισε και έφαγε δύο από αυτούς. Ο Οδυσσέας, προκειμένου να γλιτώσουν από τον Πολύφημο, τον μέθυσε και στη συνέχεια τον τύφλωσε. Την επομένη, όταν ο Πολύφημος άνοιξε το σπήλαιο, για να βγει το κοπάδι του και να βοσκήσει, ο Οδυσσέας με τους συντρόφους του δραπέτευσαν (Οδύσσεια, ραψωδία ι). Ο Ποσειδώνας, θέλοντας να τιμωρήσει την ενέργεια του Οδυσσέα, εμπόδιζε την επιστροφή του στην Ιθάκη.

Ποσειδώνας: ο θεός της θάλασσας και των σεισμών, αδελφός του Δία και σύζυγος της Αμφιρίτης, ενός μυθικού θαλάσσιου όντος. Προκαλούσε τρικυμία ή ηρεμία στη θάλασσα. Στην Ιλιάδα εμφανίζεται να είναι με το μέρος των Ελλήνων κατά τη διάρκεια του Τρωικού Πολέμου, ενώ στην Οδύσσεια είναι εχθρικός απέναντι στον Οδυσσέα. Ο τελευταίος τύφλωσε τον γιο του Ποσειδώνα, τον κύκλωπα Πολύφημο (Οδύσσεια, ραψωδία ι), με αποτέλεσμα ο Ποσειδώνας να οργιστεί. Προκαλώντας τρικυμίες δεν επέτρεπε στον Οδυσσέα την επιστροφή του στην πατρίδα του, την Ιθάκη. Για τον λόγο αυτό στο συμβούλιο των θεών (Οδύσσεια, ραψωδία α) είναι ο μόνος θεός που δεν έχει κληθεί να συμμετάσχει. Εκεί οι υπόλοιποι Ολύμπιοι θεοί παίρνουν την απόφαση να επιτρέψουν τον νόστο, την επιστροφή δηλαδή του Οδυσσέα στην Ιθάκη.

Ο Πρίαμος ικετεύει τον Αχιλλέα για την επιστροφή του νεκρού σώματος του γιου του Έκτορα
περ. 1837-1842, Ανάθημα
Ρώμη, Παλάτι Τορλόνια

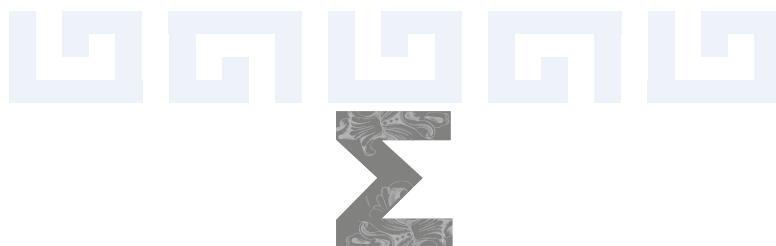
Σκύλλα

Τέλη του 4ου αιώνα π.Χ., Ειδώλιο
Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο

Ο Οδυσσέας συναντά τον Τειρεσία στον Κάτω Κόσμο
περ. 380 π.Χ., Ερυθρόμορφο αγγείο
Παρίσι, Εθνική Βιβλιοθήκη της Γαλλίας

Πρίαμος: γιος του Λαομέδοντα, σύζυγος της Εκάβης, ο τελευταίος βασιλιάς της Τροίας. Ο Πρίαμος είχε πενήντα γιους και κόρες. Ανάμεσα στα παιδιά του συγκαταλέγονται ο Έκτορας, ο Πάρις και η Κασσάνδρα. Στην *Ιλιάδα* (ραψωδία Ω) επισκέπτεται τον Αχιλλέα στο στρατόπεδο των Αχαιών και ζητά να πάρει πίσω το πτώμα του Έκτορα. Θανατώθηκε από τον γιο του Αχιλλέα, Νεοπτόλεμο, κατά την άλωση της Τροίας. Στην *Οδύσσεια* (π.χ. ραψωδίες ε και λ) πολύ συχνά αναφέρεται η Τροία ως «το κάστρο ή η πόλη του Πριάμου».

Σειρήνες: μαγικά όντα με κεφάλι και στήθος γυναίκας και σώμα πουλιού. Μάγευαν τους ταξιδιώτες με το τραγούδι τους και τους οδηγούσαν στον θάνατο. Ζούσαν σε ένα νησί κοντά στη Σκύλλα και τη Χάρυβδη. Προσπάθησαν να δειλάσουν τον Οδυσσέα με τους συντρόφους του. Εκείνος όμως, ακολουθώντας τη συμβουλή της Κίρκης, έβαλε κερί στα αυτιά των συντρόφων του και ο ίδιος δέθηκε στο κατάρτι, ώστε να ακούσει το τραγούδι τους, αλλά να μην παρασυρθεί από αυτό. Έτσι σώθηκαν από τις Σειρήνες (*Οδύσσεια*, ραψωδία μ).

Σκύλλα: φανταστικό τέρας με δώδεκα πόδια και έξι κεφάλια, που κρυβόταν σε μια σπηλιά απέναντι από τη Χάρυβδη. Ορμούσε και άρπαζε δελφίνια, καρχαρίες ή διερχόμενους ναυτικούς. Στο πέρασμα από τη Σκύλλα και τη Χάρυβδη ο Οδυσσέας έχασε έξι από τους καλύτερους άντρες του πληρώματός του (*Οδύσσεια*, ραψωδία μ).

Τειρεσίας: τυφλός μάντης της Θήβας, γιος του Ευήρου και της νύμφης Χαρικλούς. Σύμφωνα με μια παράδοση, η τύφλωσή του ήλθε ως τιμωρία από τη θεά Αθηνά, την οποία είδε να κάνει μπάνιο γυμνή. Για παρηγοριά όμως εκείνη του δώρισε το χάρισμα της προφητείας. Ο Οδυσσέας συνάντησε τον Τειρεσία στον Κάτω Κόσμο (*Οδύσσεια*, ραψωδία λ). Εκεί πήρε προφητεία από αυτόν σχετικά με το μέλλον και τι πρέπει να κάνει μετά τον νόστο του, για να εξευμενίσει τον Ποσειδώνα.

Η σφαγή των μνηστήρων από τον Οδυσσέα και τον Τηλέμαχο

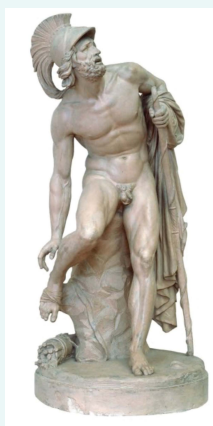
περ. 330 π.Χ.

Ερυθρόμορφος κρατήρας (CA 7124)
Παρίσι, Μουσείο Λούβρου

Τηλέμαχος: γιος του Οδυσσέα και της Πηνελόπης. Στο ομηρικό έπος της Οδύσσειας παίζει κεντρικό ρόλο. Στην αρχή του έπους εμφανίζεται ως ένας συνεσταλμένος νέος, χωρίς δύναμη να συγκρατήσει τους μνηστήρες. Στην πορεία όμως εξελίσσεται σε ένα δυναμικό και πολυμήχανο άτομο που παίρνει πρωτοβουλίες για να βοηθήσει το βασίλειο του πατέρα του. Στις ραψωδίες α-δ, έχοντας στο πλευρό του την Αθηνά-Μέντη, ταξιδεύει από την Ιθάκη στην ηπειρωτική χώρα της Ελλάδας, προκειμένου να αναζητήσει τον πατέρα του στο παλάτι του Νέστορα στην Πύλο και στο παλάτι του Μενέλαου στη Σπάρτη. Επιστρέφει στο σπίτι του μετά από περιπέτειες και αφού απέφυγε ενέδρες που του είχαν στήσει οι μνηστήρες. Τελικά επανενώνεται με τον πατέρα του στην καλύβα του Εύμαιου, του χοιροβοσκού (Οδύσσεια, ραψωδία η) και μαζί σχεδιάζουν τη δολοφονία των μνηστήρων. Ο Τηλέμαχος πολεμά με γενναιότητα στο πλευρό του Οδυσσέα στην τελική μάχη, όπου σκοτώνουν όλους τους μνηστήρες (Οδύσσεια, ραψωδία χ).

Φήμιος: αοιδός στο παλάτι του Οδυσσέα στην Ιθάκη. Στη ραψωδία α της Οδύσσειας αναφέρεται ότι τραγουδούσε στους μνηστήρες παρά τη θέλησή του.

Ο Φιλοκτήτης στο νησί της Λήμνου

Guillaume Guillon-Lethière, 1798

Παρίσι, Μουσείο Λούβρου

Φιλοΐτιος: βοσκός στο παλάτι του Οδυσσέα. Παρέμεινε πιστός στον βασιλιά του μέχρι και το τέλος, καθώς τον βοήθησε να θανατώσει τους μνηστήρες, σφραγίζοντας τις πόρτες και εμποδίζοντας με τον τρόπο αυτό τη φυγή τους (Οδύσσεια, ραψωδία φ).

Φιλοκτήτης: γιος του βοσκού Ποϊάντα και της Δημόναςσας. Ήταν άριστος τοξότης και συμμετείχε στον Τρωικό Πόλεμο με επτά πλοία (Ιλιάδα, ραψωδία Β). Μετά τη λήξη του πολέμου οι Αργείοι τον εγκατέλειψαν στο νησί της Λήμνου, καθώς δεν άντεχαν τη μυρωδιά από την πληγή στο πόδι του. Εκεί ο Φιλοκτήτης υπέφερε μεγάλα δεινά. Ο Νέστορας στην Οδύσσεια αφηγείται μεταξύ άλλων τον νόστο, δηλαδή το ταξίδι επιστροφής, του Φιλοκλήτη στην πατρίδα του (ραψωδία γ).

Ο Οδυσσεύς ανάμεσα στη Σκύλλα και τη Χάρυβδη

Johann Heinrich Füssli, 1794/96
 Άραου, Αργκάουερ Κούνστχαουζ

Χάρυβδη: κόρη του Ποσειδώνα και της Γαίας. Αποτελούσε θαλάσσια δίνη, η οποία ρουφούσε ό,τι την πλησίαζε και στη συνέχεια το ξερνούσε. Μαζί με τη Σκύλλα σχημάτιζαν ένα στενότατο πέρασμα, το οποίο δύσκολα μπορούσε κάποιος να διαβεί. Στο πέρασμα αυτό ο Οδυσσεύς έχασε έξι από τους καλύτερους άντρες του πληρώματός του (Οδύσσεια, ραψωδία μ).

Πηγές:

- Der Neue Pauly (online): <https://referenceworks.brillonline.com/browse/der-neue-pauly>
- Finkelberg Margalit (ed.), *The Homeric Encyclopedia*, Malden MA, Oxford, Chichester 2011
- The Oxford Classical Dictionary (online): <https://oxfordre.com/classics>

